

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:3, Issue:12
sssjournal.com

pp.2243-2251
ISSN:2587-1587

2017
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 20/11/2017 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 27/12/2017
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 28.12.2017

TARİHTEN DIŞLANMAK: TARİHYAZIMINDA KADIN ETKİNLİĞİNİN DOLAYLI YOLLARDAN SAPTANMASI ÜZERİNE

EXCLUDING FROM THE HISTORY: UPON THE IDENTIFICATION OF FEMALE ACTIVISM INDIRECTLY IN THE HISTORIOGRAPHY

Yrd. Doç. Dr. Mehtap NASIROĞLU

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehtap.nasiroglu@batman.edu.tr,
Batman/Türkiye

*“Tanınmamış olmak ve karanlıkta ölmek acıdır. Bu karanlığı aydınlatmak, tarihsel araştırmanın onurudur.”
(M. Horkheimer)*

ÖZ

Tarih yazımı veya tarih disiplini, eski çağlardan bu yana erkek etkinliğinin, eril bir söylemle kronolojik olarak aktarılması şeklinde ilerlemiştir. Tarih, çağlar boyunca erkekler tarafından yazıldığı için tarih metninin içerisinde kadın faaliyetlerine doğrudan rastlanması oldukça güç hale gelmiştir. Geçmişte meydana gelen bütün savaşların, barışların, devrimlerin, çağ kapatıp çağ açan olayların öznesi veya baş kahramanı her zaman erkekler olmuştur. Tüm bu olaylar yaşanırken kadınlar ne yapıyordu? Sahnede yer almamak kendi seçimleri miydi, yoksa bilinçli olarak tarih sahnesindeki etkinlikleri yok mu sayılmıştı? İçerisinde toplumun yarısını oluşturan kadınların etkinliklerinin görünür olmadığı bir tarih disiplini, evrensellik iddiasıyla çelişmez mi? Eril söylem kadına hiç yer vermiyor değil elbette, ancak, kurguladığı kadın imgesi tarihin akışını bozan "kötü", "aklı ermez", "entrikacı" veya "tuzak" gibi metaforlar şeklinde karşımıza çıkmaktaydı. Bu durumda tarih metni içerisinde kadın aktivitelerini doğrudan tespit etmek oldukça güçleşmiş ve ancak 19. yüzyıldan itibaren dolaylı yollar kullanılarak "aşağıdan tarih" yöntemiyle kadın görünür hale getirilmiştir. Kadın imgesi bazen de "güçlü" erkeğin gölgesinde bırakılarak, varlık sebebi, bir erkeğin yakınında bulunmasına indirgenmiştir.

Bu çalışmada kadın etkinliğinin tarihsel metin içerisinde görünür olmamasının nedenleri üzerinde durulacak ve feminist tarihyazımıyla beraber kadının yeniden görünür hale getirilme çabası irdelenecektir. Bu bağlamda çalışmada tarihin farklı dönemlerinde yaşamış dört kadın portresi kullanılarak örneklendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: tarih, tarihyazımı, kadın, eril söylem

ABSTRACT

Historiography or discipline of history has made progress from the ancient times in the way of chronologically transferring of the male activity with a masculine discourse. It has become very difficult seeing activities of women directly within the text of the history since the history has been written by men for centuries. The men have always been the subjects or the main heroes of all wars, peace, revolutions and events ending one era while opening another have occurred in the past. What were the women doing when all this occurred? Was it their own choices not being on the stage or were their activity on the stage of the history being ignored consciously? Isn't a conflict to the claim of the universality that the history discipline in which the activities of the women of the community are not visible? The masculine discourse refers to women of course, but the image of the woman that they fictionalized was in the form of metaphors such as "evil", "foolish", "intriguer" or "trap." In this case, it has become very difficult identifying activities of women directly within the text of the history but since the 19th century; women have been become visible via the "history from below" method by using indirect ways. The women's image has been in the shadow of the "powerful" man and their reason for being has been also degraded to be present nearby a man.

This study will focus on why activity of women is not visible in the historical text, and attempt to re-visualize women with feminist historiography will be examined. In this regard, the study will be performed by using four female portraits that lived in different periods of the history.

Keywords: History, historiography, women, masculine discourse

1. TARİH, TARİHÇİ VE TARİH YAZIMI

“Tarih” denilen şeyin ne olduğu sorusuna M. Stanford’un verdiği cevaplardan biri; “Uzunca bir zaman içinde insanın yaşam tecrübesi” olduğudur. Stanford, hiçbir adam veya kadının, ne kadar uzak olursa olsun, hiçbir topluluğun bunun dışında kalamayacağını, dolayısıyla tarih denilen bütünün deneyim ve birlik olduğunu söyler.¹ Bu yönüyle bakıldığında “tarih”in ırk, din, kültür, sınıf, cinsiyet vb. ayrımlar yapılmaksızın insanlığın bir bütün olarak ortak deneyimi olduğu söylenebilir.

Tarihi sadece geçmişin bilimi olarak nitelemek eksik bir yaklaşım olacaktır. Yazının icadından sonra kuşkusuz tarihyazımı da başlamış ve eski yıllık yazıcıları olayları karmakarışık bir şekilde anlatmaya koyulmuşlardır. Güneş tutulmaları ve dolu yağması gibi doğa olaylarının yanı sıra savaşlar, antlaşmalar, kahramanların ve kralların ölümleri gibi siyasi olayların da kaydı tutulmaya başlanmıştır. Ama insanlığın bir küçük çocuğunki gibi karmakarışık bu ilk bellek kaydındaki analiz çabası, yavaş yavaş gerekli tasnifi gerçekleştirmiş ve özü itibarıyla gelenekçi olan dil, zaman içinde bir değişimi inceleyen her çalışmaya tarih adını vermiştir.² Bu bağlamda tarihi, geçmişten geleceğe doğru yaşanan değişimlerin ve bugünün kaydedilmesi şeklinde tanımlamak yerinde olacaktır. Bu kaydı yapan tarihçiler ise sadece bilgi üretme işini üstlenmekle kalmaz; belli bir toplumsal bilincin oluşmasına da katkıda bulunur. Yani tarih ve tarihçilik mesleği, sadece bilgi üretimine değil; toplumdaki ideolojinin biçimlenmesine de etki ederek onu yönlendirir.³

Tarih, adlandırma ve tanımlama aracı olarak sosyal bilimlerde en fazla ilişki içinde olan disiplindir.⁴ Belli bir yorumu, yeni bir kurguyu gerektirir. İktidar ilişkilerini sorgular ve bizi de bu sorgulamaya katar. Kimin görüşleri, düşünceleri, çıkarları dile getiriliyor? Hangi grubun bilinci yükseltiyor? Bu bilgi kim için, nasıl, üretiliyor?⁵

Toplumun kolektif bilinçaltı dışında organik bir belleği yoktur ve dolayısıyla her toplumun olayların kaydını tutan birine (eski Mezopotamya’da rahipler, geleneksel toplumlarda vakanüvisler, modern toplumlarda tarihçiler, vb.) ihtiyacı vardır. Ancak olayların kaydının tutulması demek, aynı zamanda onların seçmeye ve yorumlamaya tabi tutulması demektir. Bu anlamda her türlü tarih, geçmişin “yeniden kurgulamasını” içerdiğinden kolaylıkla bir ideolojik aygıt dönüşebilir. Nitekim tarihçi yapıtlarının, istenen türde toplumsal bilinçlilik biçimleri yaratılmasında kullanıldığı çok sık görülen bir olgudur. Ancak, geçmiş kendi amaçlarımız için kullanmak yani geçmişten mitos yaratmak ne kadar büyük bir amaç için yapılırsa yapılsın, geçmiş tam anlamıyla öğrenmemizi, bugüne ve kendimize ait bilgiyi derinleştirmemizi engelleyen bir şeydir. **Paul Valery’nin, tarihin insanlığın en tehlikeli icadı olduğunu söylemesi de belki bu yüzdendir.** Çünkü tarih bilgisinin kimin tarafından ve ne amaçla üretildiği hayati bir öneme sahiptir. Bu durumda geçmişin tek taraflı veya eksik üretilmesi kendimizi tanımamızın önünde ciddi bir engel olarak kalacaktır. Kayda geçirilen ve yorumlanmaya değer bulunan deneyimlerin içine, çok uzun bir tarihsel dönem boyunca, kadınların deneyimlerinin dahil edilmemesinin nedeni budur.⁶

Tarihin “ne için” olduğu sorusuna, tarihçi R.G. Collingwood, “insanın kendine ilişkin bilgisi için”, dolayısıyla “insanın kendini tanıması içindir” diye cevap verir. Kendimizi tanımak ise, ilk önce “insan” olmak ne demektir onu bilmek; ikincisi olduğumuz insanı, başkasına benzemeyen yönlerimizi, yani farklılığımızı bilmek, sonra da neler yapabileceğimizi bilmektir.⁷ Birey olarak “insan” tarihteki yerine iade edilirken, “hangi insan?” sorusu da ister istemez gündeme geldi. Yani sözü edilen bu “insan”ın somut kimliği –ırkı, milliyeti, sınıfı, cinsiyeti, vb.- sorgulanmaya başladı.⁸

Tarih disiplini, uzun süre, iktidarı paylaşan “Batılı, beyaz, soylu, burjuva” erkeklerin oluşturduğu grubun çıkarları içinde biçimlendi. Bu özelliklerin dışında olanlar; yani tüm altta kalanlar, kadınlar, köleler, köylüler, siyahlar, işçiler, tarihin dışına itildiler. Zamanla kadınlar dışındaki bu toplumsal gruplar, iktidardan pay alıp tarihin içine girdi; büyük anlatılara dahil edildiler. Tüm bu gelişmelere rağmen, kadınlar yine çemberin dışında kaldı; anlatılarda kadın deneyimleri marjinalleşti, tarih dışı bırakıldı. Tarih disiplini, soylu-soysuz, siyah-beyaz, köylü-işçi ayırmadan sadece ve sadece erkek çıkarları ve iktidar alanı üzerinde yapılandı. Yani aidiyetleri ne olursa olsun tarih, sadece bir grubun, erkek grubunun deneyimlerini ve çıkarlarını kapsayan bir tarih oldu. Bu yönüyle bakıldığında tarih disiplini teoride evrensellik iddialarını taşımasına rağmen kısmi bir

¹ Michael Stanford, *Tarihin İncelenmesi İçin Bir Kılavuz*, İstanbul, 2010, s.1-2.

² March Bloch, *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, İstanbul, 2013, s. 65-66.

³ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul, 2013, s. 29

⁴ Fatmagül Bertkay, “Kendine Ait Bir Tarih”, *Tarih ve Toplum*, Mart 1999, sayı 183, s. 47.

⁵ Serpil Çakır, a.g.e., s. 30

⁶ Fatmagül Bertkay, *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul, 2012, 16-19.

⁷ R.G. Collingwood, *Tarih Tasarımı*, Ankara, 2013, s. 43.

⁸ Fatmagül Bertkay, a.g.e., s. 17-18.

tarih olarak kalmaya devam etti.⁹ Bu eylem tarih disiplinin kuramsal çerçevesiyle de çelişmektedir. Zira Annales ekolünün önde gelen temsilcilerinden olan Marc Bloch tarihin en önemli hedefinin insan olduğunu söyleyerek bu disiplini tek bir cinsiyete indirgemekten kaçınmıştır. Bloch, Tarih Savunusu isimli eserinde iyi bir tarihçiyi efsanelerdeki insan yiyen deve benzeter ve nerede insan kokusu alırsa oraya doğru hedeflenmesi gerektiğini hatırlatır.¹⁰ Oysa geleneksel tarih, insanların yarısını oluşturan kadınların eylemlerinden neredeyse tamamen azadedir. Bu durumda tarihçinin, kendi disiplininin en temel malzemesi olan insanı bir bütün olarak ele almamasının ve bunu tek bir cinsiyete indirgemesinin eksik bir tarih oluşturduğu söylenebilir.

Geleneksel tarih yazıcılığı, erkeklerin yaşam pratiklerinden kaynaklanan olayları konu edinir; erkeklerin tarihsel deneyimleri üzerine odaklanır. Öznesi erkektir. Bu tarih, kadınların yer almadığı savaşların, fetihlerin, elde edemediği kahramanlıkların, üyesi olamadığı parlamento, meclis gibi siyasi kurumların tarihidir.¹¹

Yazının eski Mezopotamya'da icat edilmesinden sonra, ister rahip, saray vakanüvisi ya da akademik eğitim görmüş aydın olsunlar, bu "tarih yazma" işlevi erkeklerin tekelinde oldu ve onlar da hep erkeklerin yaptıklarını ve yaşadıklarını kayda değer, "tarihsel öneme" sahip bularak kadınların deneyimlerini marjinalleştirdiler. Oysa hep bildiğimiz ve söylediğimiz gibi, kadınlar insanlığın yarısını, bazen daha da çoğunu meydana getiriyorlar ve bilinçli insan varlıkları olarak tarihin yapımına etkin biçimde katılıyorlar; üstelik toplumun varlığının sürdürülmesinde merkezi bir öneme sahipler. Öyle olduğu halde, tarih yazımından böylesine açık bir biçimde dışlanmış olmaları, bu alanın bir iktidar ve egemenlik alanı olduğunun önemli bir göstergesidir.¹²

2. FEMİNİST TARİHYAZIMININ ORTAYA ÇIKIŞI

Tarih'in kendi eleştirel yöntemine ve yaklaşımına sahip bağımsız bir akademik disiplin olarak ortaya çıkması 19. yüzyıl gibi geç bir döneme rastlar. Ranke'nin etkisiyle gerçekleşmiş olan bu kimlik, tarihçinin nesnellik ve tarafsızlık ilkelerini amaç haline getirerek kaynakların titiz bir şekilde incelenmesini mesleğin yasası haline getiriyordu. Bu dönemden önceki klasik tarih yazımı geleneği edebi ustalığa ve yoruma önem vermektedir.¹³ Ranke, geçmişte yaşanan olayların tam olarak anlaşılabilmesinin yolunun devletin arşiv belgelerini kullanmaktan geçtiğini savunarak bir yönüyle tarihçilik mesleğinin eril sınırlarını belgelerle pekiştirmiş oluyordu. Zira, devletin ürettiği belgeler ışığında yazılan siyasi tarihi "meşru" ve "tarafsız" bir araştırma olarak tanımlaması, tarihin hem öznesini hem konusunu eril iktidarla özdeşleştirmiş olduğunu gösteriyordu. 1930'larda kurulmuş olan Annales Okulu ve 1950 ve 60'larda *Past & Present* dergisi etrafında toplanmış İngiliz Marksist tarihçilerin de etkisiyle, tarihçiler sosyal, ekonomik ve kültürel tarihe yönelmiş; siyasi tarihin "büyük adam" anlatılarından sıyrılıp köylülerin, işçilerin, kölelerin ve kadınların hikâyelerini, başta sosyal sınıf ve grup ekseninde, daha sonra mikro düzeyde anlatan bir "aşağıdan tarih" yazmaya başlamışlardır. Ancak bu anlatılar da başlangıçta kadınları egemenlerin tarihinden dışlayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görmeyen erkek tarihçiler tarafından yazılmıştır.¹⁴

Judith M. Bennett, batı geleneğinde ilk önemli feminist adımın, 1405 yılında Christine de Pizan tarafından yazılan *The Book of the City of Ladies* isimli kitap olduğunu vurgulamıştır. Kitapta Pizan, geçmişin büyük kadınlarının yerleştiği bir kenti anlatmıştır. O, tarihi, kadının başarılarını vurgulamak için kullanmış ve kendi çağdaşı kadınları daha büyük amaçlara sevk etmek için ondan yararlanmışır.¹⁵

Kadınların tarihi temel olarak 1970'lerden sonra, tanımlanabilir bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu alan siyasetten uzak bir alan olmamıştır. Bu çalışma alanının başlangıç noktası feminist politiklardır. Bu politikalar, kadınların özne olduğunu kanıtlayacak, kadınların ezilişini açıklayacak ve eylem için ilham verecek bir tarih çağrısında buldukları 1960'lara gitmektedir. Bu ilk zamanlarda siyaset ve akademik çalışmalar arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Yetmişlerin ortalarında kadınların tarihi siyasetten uzaklaşmıştır. 1980'lerdeki toplumsal cinsiyet terimine yönelik siyasetten kesin bir kopuştur ve bu yönelik alanın kendi kimliğini kazanmasına neden olmuştur; çünkü toplumsal cinsiyet doğrudan doğruya bir ideolojik amaç taşımayan nötr bir terimdir. Buna göre, kadınların tarihinin akademik bir alan olarak ortaya çıkışı, feminizmden kadınlara, kadınlardan toplumsal cinsiyete doğru bir evrimi içerir ki bu da siyasetten özelleşmiş bir tarihe, oradan da analize doğru bir evrimdir.¹⁶

Feminist tarihyazımı, öznesi erkek olan bir tarih anlayışını reddederek kadının tarih sahnesinde aldığı rolün hakkını vermeye çalışmıştır. Feminist teorisyenlerin temel hedefi; disiplinleri, kadınların politik, toplumsal ve

⁹ Serpil Çakır, a.g.e., s. 30

¹⁰ March Bloch, a.g.e., s. 68.

¹¹ Serpil Çakır, a.g.e., s. 30

¹² Fatmagül Berktaş, a.g.e., 19-20.

¹³ Fatmagül Berktaş, a.g.e., s. 15.

¹⁴ Başak Tuğ, "Tarih ve Toplumsal Cinsiyet", içinde: *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, haz. Feryal Saygılıgil, Ankara, 2016, s. 34-36.

¹⁵ Judith M. Bennett, "Feminism and History", *Gender & History*, Vol. 1, No. 3, Autumn 1989, s. 251.

¹⁶ Joan W. Scott, *Feminist Tarih'in Peşinde*, İstanbul, 2013, s. 105 – 107.

tarihsel aktörler olarak görünürliğini sağlayacak şekilde tekrar biçimlendirmek ve teorilerin ardındaki cinsiyetçiliği gözler önüne sermekti. Kadın tarihi; politik pratikle teori arasında, her bir disiplinin kendi iç standartlarıyla disiplinlerarasılık arasında pek çok düğüm noktasına sahiptir. Kadın tarih yazımının ana noktası kadını çalışmanın merkezi haline getirmektir, kadınları fiillerin aktörü, eyleyenleri ya da anlatımların merkezi olarak kurgulamaktır. Fakat bu hedef kadınları tarihe eklemek ile tarihi yeniden yazmak gibi iki farklı seçeneği ortaya çıkarmaktadır. Bu amaçlar tarihyazımının temel standartlarını yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.¹⁷

Feminist hareket ve onunla ilişkili kuramlar, hem kadın tarihçileri hem de erkek tarihçileri geçmiş hakkında yeni sorular sormaya teşvik etmiştir. Örneğin, farklı zaman ve yerlerde erkek başatlığı diye bir şey var mıydı? Ataerkillik gerçek miydi, yoksa efsane mi? Kadınların hangi bölge ve dönemlerde ve ne gibi konularda nüfuzu vardı? Belirli zamanlarda ve yerlerde kadınlar ne tür işler yapmışlardır? Çalışan kadınların statüsü, endüstri devriminden beri mi gerilemektedir, yoksa daha 16. yüzyıldan beri mi?¹⁸

Kadın emeği resmi belgelerde neredeyse hiç görünmezdi. Örneğin 19. yüzyılın başlarında Sao Paulo kentinde, siyah olsun beyaz olsun, çalışan birçok yoksul kadının, sokaklarda yiyecek maddeleri satmak gibi eylemleri ancak dolaylı yollardan saptanabilmektedir; özellikle de, bu işi yaparken çıkan anlaşmazlıkların ve işlenen suçların yargı kayıtlarından.¹⁹ Benzer bir biçimde 16. yüzyılda Osmanlı kadınının ne tür işlerle meşgul olduğunu saptamak zordur. Resmi belgelerde kadın devingenliği oldukça kısıtlıdır. 16. yüzyıl Osmanlısında kadın etkinliğini resmi belgelerde saptayabilmenin en sağlıklı yolu yine mahkeme tutanaklarından geçmektedir. Mahkemeye yolu düşmüş kadınlar üzerine eğilmek, mahkemenin kadınların sorumlulukları yanında haklarının çerçevesini nasıl belirlediği, suçlarını nasıl cezalandırdığı ve onların sözlerine yer verip vermediğini anlamaya yardımcı olmaktadır. Ancak bu yöntem de kadın etkinliğini doğrudan ortaya koymaya yetmemiştir. Zira Osmanlı yargısı, birçok bakımdan kadınlara karşı erkeklere olduğundan daha az anlayışlıydı.²⁰

3. KADIN İMGESİNİN TARİHSEL KURGULANIŞI

Kadın imgesinin tarihsel kurgulanışına bakıldığında doğu ve batı arasında büyük bir benzerlik görülür. Zira kadının kurgulanışı konusunda tarih, felsefe, siyaset, bilim, edebiyat ve daha birçok alanda doğu ve batı daha önce olmadığı kadar iyi anlaşmışlardır.

Sözlü geleneğin yazıya aktarılması sürecinde kimin ve neyin hikâyesinin anlatılacağını belirleyenler, bu süreçte etkinleşen erkek yazarlar olmuştur. Tarih yazanlar, antik çağlardan 19. yüzyıla kadar, ozandan rahibe, vakanüvisten filozofa bilgiyi ellerinde bulduranlar, rastlantısal bir biçimde arkasında yazılı kanıtlar bırakan birkaç kadın dışında her zaman erkekler olmuştur.²¹ Dolayısıyla kadın emeği erkek tarihçiler tarafından çoğu zaman ihmal edilmiştir. Bunun en büyük nedeni erkek görevlilerce tutulan ve düzenlenen resmi çalışma belgelerinde bunların kayıtlarının çoğunun olmayışındır.²² Kadının geleneksel tarihyazımında “görünmez” olmasının bir nedeni de üretimdeki kadın emeği üzerindeki erkek denetimi olmuştur. Bu durum da kadın tarihini tanımlamada eve odaklanan bir bakış açısını doğurmuştur.²³

Ataerkillik ideoloji, daha ilk şekillenmeye başladığı andan itibaren, erkeği rasyonellik (akıl/zihin), uygarlık ve kültür ile buna karşılık kadını irrasyonellik, doğa ve duygusallık ile özdeşleştirir. Tek tanrılı dinler ve Batı felsefe geleneği bu anlayışı devralıp iyice sistemleştirmiştir. Batı modernleşmesinin ve ulus-devlet yaratma sürecinin en gerilimli ve çelişkili mücadele alanlarından biri, kadının ve dişil olanın dışlanması üzerine kurulu “insan” ve “yurttaş” tanımlamasının kapsamının genişletilerek kadınları da içine alacak hale getirilmesi olmuştur.²⁴ Batı tarihinin klasik döneminde kadının konumunu araştıran araştırmacılar o çağda ataerkinin aynı şekilde ve derecede olmadığını göstermiştir. Ataerki, zaman içerisinde kâh ortaya çıkıyor, kâh ortadan kayboluyordu. Eski Yunan’da Perikles devrinde kadınların toplumsal, siyasi ve iktisadi rolleri çok sınırlı idi. Bunun sebebi kadını metafiziksel kargaşanın kaynağı olarak gören kadın düşmanı bir ideolojeydi. Helenistik dönem ise, tam tersine, daha az ataerkillik bir dönemdi; kadınlar bu dönemde eşit siyasi haklara ve en az erkekler kadar siyasi ve iktisadi ilerleme potansiyeline sahipti. Roma toplumunun ilk dönemi çok ataerkillik; cumhuriyet dönemi ise çok daha az ataerkillik.²⁵

¹⁷ İlkay Yılmaz, “Osmanlı Kadın Tarihine İlişkin Birkaç Not”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S. 10, İstanbul, 2012, s. 62.

¹⁸ Peter Burke, *Tarih ve Toplumsal Kuram*, İstanbul, 2013, s. 52

¹⁹ Peter Burke, a.g.e., s. 52-53.

²⁰ Leslie Peirce, *Ahlak Oyunları – 1540-1541 Osmanlı’da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul, 2005, s. 10, 233.

²¹ Başak Tuğ, a.g.e., s. 33.

²² Peter Burke, a.g.e., s. 52.

²³ Leonore Davidoff, *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet*, İstanbul, 2012, 102-103.

²⁴ Fatmagül Berktaş, a.g.e., 152.

²⁵ Sheila Margaret Pelizzon, *Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme*, Ankara, 2009, s. 26.

Eril tarihyazımı kuşkusuz felsefe ve siyasetten beslenmiştir. Bilim, felsefe ve siyasi iktidarın yıllar boyunca erkeklerin egemenliğinde olması tarihsel olaylarda kadınlar yokmuş gibi bir algının oluşmasına zemin hazırlamış ve bu algı 1980'lerde feminist tarihyazımının ortaya çıkmasına kadar devam etmiştir.²⁶

Eril söylem kadına hiç yer vermiyor değildi elbette, ancak kurguladığı kadın imgesi tarihin akışını bozan "kötü", "aklı ermez", "entrikacı" veya "tuzak" gibi metaforlar olmuştur. Bu metaforlar bazen Jean-Jacques Rousseau gibi Fransız Devrimini etkileyen ve toplum sözleşmesine her bireyin dahil edilmesini savunan aydınlar tarafından, bazen de daha eskide yaşamış olan Aristoteles ve Platon gibi batı felsefesinin en önemli filozofları tarafından üretilmiştir. Kadının tarihsel kurgulanışının bir başka şekli de varlığının tarihteki başarılı bir erkeğin yanında durmasına indirgenmiş olmasıdır.

Bu olgu, en vurgulayıcı biçimde, çağı için geçerli olan kadın düşmanlığı yazınına örnek sayılan bir eserde, Euripides'in Hippolytos'unda da görülmektedir: *"Lanet size! Benimle alay edilse de kadınları aşağılamaktan hiç vazgeçmeyeceğim. Çünkü onlar her zaman baştan aşağı kötüler. Onları edepli olmaya eğitmeyenler, izin versinler de gelecekte onları da aşağılayayım"*.²⁷

Benzer bir biçimde Aydınlanma çağında tüm insanların eşit olduklarını savunan Hegel ve J.J. Rousseau gibi bireysel hakların üstünlüğünden dem vuran düşünürlerin pratikte kadını ötekileştirdiği görülmektedir.

Hegel, "sözleşmecî düşünürlerden" farksız biçimde kadını sadece aile içinde formüle etmiştir. Ona göre kadınlar yeterli potansiyele sahip olmadıklarından aile içinde kalmaya devam etmelidirler. Çünkü akıllı erkeğin sahip olduğu bir özelliktir.²⁸ Bu noktada kadınla erkek arasında keskin bir ayırım yaparak kadını duygusal erkeği ise akıllı bir varlık olarak tasvir etmiştir.²⁹ Hegel, kadının doğasını aşarak, erkek gibi akıl ve özgürlük yoluyla politik ve tarihsel aktör olma sürecine giremediği için tarihin dışında kaldığını vurgulamıştır. Ona göre kadınlar tarihin dışında kalmaya devam edeceklerdir.³⁰

J.J. Rousseau da benzer şekilde tüm insanların eşit yaratıldığını savunmuş, ancak kadınlar söz konusu olduğunda egemen burjuvanın zihniyetini olduğu gibi yansıtmıştır.³¹ Rousseau, kadınların karakteri ve nasıl eğitilmeleri gerektiği ile ilgili görüşlerini *Emile* isimli eserinde şu şekilde anlatmıştır:

*"Kadınlar yaşamları boyunca sürekli ve kati bir kısıtlamaya tabi tutulmalıdırlar; daha sonra daha büyük bedeller ödememeleri için buna erken yaşta alıştırmaları ve başkalarının iradesine daha kolay boyun eğebilmeleri için kaprislerinin bastırılması gerekir. Durmadan çalışmak istedikleri zaman onları ara sıra işlerini bırakmaya zorlamak lazımdır... Namuslu bir kadının yaşamı, hiç de akılcı bir biçimde işlemeyen kuruluşlarımızca, kendi kendisiyle sürekli bir didişmeye indirgenmiştir: Ayrıca kadınların, bizlere çektirdiklerinden kendine düşen payı da alması gerekir."*³²

Kadını metin içerisinde ötekileştiren bir diğer düşünür de Aristo'dur. Aristoteles, bir erkeğin kadın ve çocuklar üzerindeki yönetimini bir devlet adamının devleti yönetmesine benzetmiştir. Ona göre; "erkek yönetmeye dışiden daha yeteneklidir." Bu yönüyle erkeğin kadın üzerindeki egemenliğini doğal ve değişmez olarak görmüştür.³³ Bu metinleri okuyan ve kullanan tarihçilerin kendi eserlerinde kadına yer vermemeleri şaşırtıcı değildir. Çünkü kadının metin içerisindeki kurgulanış biçimi buna izin vermemiştir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında tarih yazınına doğrudan dahil edilmemiş, ancak tarihe doğrudan emek vermiş dört kadının hayatına değinilmiştir. Bu kadınların varlığının saptanması ve tarih metnine dahil edilmesi kuşkusuz feminist tarihyazımının "dolaylı yolları" kullanma çabasıyla gerçekleşmiş ve toplumsal tarih çalışmalarına katkı sunmuştur. Çalışmada yer verilen dört kadın, tarihin farklı dönemlerinde yaşamış ancak ortak bir kaderi paylaşmışlardır. Anılan dört kadın da yaşadıkları dönemlerin kültür ölçütlerini aşmış ve eylemleriyle geleneklere karşı çıkmışlardır. Kuşkusuz geçmiş, binlerce kadının öyküsüyle doludur. Ancak seçilen dört kadının ortak özelliği farklı çağlarda yaşamış olsalar bile yaşadıkları dönemin mevcut otoriteleri tarafından "isyankâr" bulunup öldürülmeleridir. Bu kadınlar; 4. yüzyılda İskenderiye'de yaşamış bir bilim insanı olan Hypatia, 18. yüzyılda Fransız devriminde aktif olarak rol almış Olympe De Gouges ve Madame Ronald, diğeri ise 20. yüzyılda Hitler faşizmine karşı etkin mücadelede bulunan Milena Jesenska'dır.

²⁶ İlkay Yılmaz, a.g.m., s. 62.

²⁷ Jack Holland, *Mizojini – Dünyanın En Eski Önyargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi*, Ankara, 2016, s. 42.

²⁸ Ömer Çaha, *Sivil Kadın – Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum*, Ankara, 2010, s. 38.

²⁹ R. Bahar Üste, "Hegel – Rousseau, Mill ve Hayek'in Değerlendirmelerinde Toplumda Ötekileştirilen 'Kadın'ın Konumu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 4, İzmir, 2014, s. 112.

³⁰ Ömer Çaha, a.g.e., s. 38-41.

³¹ R. Bahar Üste, a.g.m., s. 113-114.

³² Mary Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Gereçlendirilmesi*, İstanbul, 2012, s.125.

³³ Aristoteles, *Politika*, İstanbul, 2017, s. 32.

4. HYPATIA (370-415)

M.S. 370-415 yılları arasında İskenderiye’de yaşamış olan Hypatia, filozof, matematikçi ve astronomdu. Hypatia’nın yaşadığı dönemde Roma’nın bir eyaleti konumunda olan İskenderiye, büyük müzesi ve kütüphanesiyle bir bilim merkezi konumundaydı. Hypatia ilk eğitimini ve biliminin temellerini filozof olan babası Theon’dan almıştı ve böylece babasından “kendisine saygısı olan bir kişinin hiçbir bilgiyi son gerçek olarak kabul etmemesi gerektiği” fikrini öğrenmişti.

Hypatia, Atina’da eğitimini tamamladıktan sonra İskenderiye’ye döndü ve buradaki okulun başına geçti. Platon’un fikirlerini benimsedi. Hatta Platon, Aristo ve Suda gibi filozoflar hakkında İskenderiye’de halka açık dersler verdi. Bu sınıfta, daha sonra İskenderiye valisi olacak Orestes ve Ptolemais’in piskoposu olacak Synesius da vardı. Sonradan büyük bir filozof olan Synesius ona hayranlığını ve ilmine duyduğu takdirlerini içeren pek çok mektup yazdı. Synesios’un Hypatia’ya yazdığı mektuplar, felsefe tarih kitaplarında günümüze kadar ulaşmıştır.

Hypatia, İskenderiye’de Hristiyanlığın ortaya çıkmaya başladığı karmaşık bir dönemde yaşamıştı. Sahip olduğu bilgileri cesurca ve kaygı duymadan öğrencilerine anlatmaya, dönemin önemli siyaset, bilim ve din adamlarıyla görüşmeler yapmaya devam etmekteydi. O, çok tanrılılar ve Hristiyanlar arasındaki çatışmaların hiçbirinde görülmemişti. Hypatia’nın yaşamı “kilisenin firavunu” diye anılan Theophilus’un ölümüne değin babasının oluşturduğu bilim ortamında, ileri düzeydeki felsefi söylemlerle uğraşan öğrencilerinin arasında geçmişti. Theophilus’un yeğeni Cyril’in kilisenin başrahibi olarak seçilmesiyle beraber bu koşullar tamamen değişmişti. Çok geçmeden Hypatia’nın başrahibe uyuşamayacağı ortaya çıkmıştı. Cyril’in şehirdeki rakibi sayılabilecek vali Orestes’in de Hypatia’nın dinleyicileri arasında yer alması Hypatia’yı Cyril’in hedefi haline getirmişti.³⁴

Cyrl’in adamları, Hypatia’nın halktan kopuk olmasından faydalanmanın bir yolunu bularak, şehirdeki ayaktakımı arasında aleyhte propaganda yapılmasını öngören sinsi bir kumpas kurmuşlardır. Onun bir cadı olduğu, büyücülüğün en kötü türü olan kara büyüyle uğraştığı söylentisini yaymışlardır. Bu söylenti, büyücülere karşı her zaman acımasız şiddet eylemlerine girmeye eğilimli olan sıradan insanlar arasında müthiş bir korkuya yol açmıştır. Böylelikle İskenderiyeliler ünlü kadın filozofun aslında cehennemin korkunç elçilerinden biri olduğunu, “sürekli büyüler, usturlaplar ve müzik aletleriyle uğraştığını” öğrenmişlerdir. Kiliseye bağlı kışkırtıcılar, Hypatia’nın matematik ve gökbilim dallarında yaptığı araştırmalardan, felsefi ve dini ilgi alanlarından ve hakkında anlatılan anekdotlardan hareketle, maksatlı bir cadı masalı uydurmuşlardır.³⁵

Öte taraftan Cyril’in halkı Hypatia’nın değersiz olduğuna inandırması gerekiyordu. İncil’den yaptığı alıntılardan ilham alıyordu “*Kadın sessizliği ve uysallığı öğrenmelidir. Kadının ne ders vermesine ne de erkeğin üzerinde yetki sahibi olmasına izin vermeyeceğim. Suskun olacak ve sessiz kalacaktır. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratılmıştır*”. Cyril Hypatia’nın ölümünü doğrudan emretmiş veya halkı bunun için teşvik etmiştir. Halkı kışkırtmış ve halk arasında Hypatia “dinsiz” ve “şeytan” olarak nitelendirilmiştir. Siyah kukuletalı, yaklaşık 500 kadar kalabalık bir fanatik grup, bir sabah Hypati evden çıkarken, onu durdurup arabasından indirdi. Saçlarından sürükleyerek kiliseye götürdüler, ardından da vahşice öldürdüler. Sonra bu grup yaptıklarının dehşetine kapılarak onu kilisenin içinde ateşe verdi. Olay şehirde büyük yankı buldu.³⁶

Hypatia’nın hayatı, bilimsel çalışmaları ve korkunç ölümü asırlar boyunca tarih metinlerinde yer almadı. Onun Avrupa kaynaklarında ilk ortaya çıkışı on sekizinci yüzyıla rastlar. Aydınlanma döneminde Hypatia, kimi yazarlarca dini ve felsefi polemiklerde araç olarak kullanılmıştır. İlk olarak 1720’de John Toland tarafından yazılmış bir makale Hypatia meselesine değinmiştir. Toland, makalesinde, insanlığın erkek kısmının “güzellik ve bilgeliğin vücuda gelmiş halinin öldürülmesi” yüzünden sonsuza dek utanç içinde yaşayacağını söylemiştir. Makale dini çevrelerde çalkantılara yol açmış ve kısa bir süre sonra Thomas Lewis, Toland’ın makalesine karşılık “*Hypatia’nın Yaşamı, İskenderiye’li Hayasız Bir Kadın Öğretmen*” isimli risaleyi yazmıştır. Voltaire de Dictionnaire Philosophique isimli yapıtında Hypatia’ya değinmektedir. Voltaire, eserinde Hypatia’nın ölümünden sorumlu olan Cyril ve Hristiyanlara ağır suçlamalarda bulunmuş ancak onun hakkında biçimsiz bir salon şakası yapmaktan da geri kalmamıştır: “*insan güzel kadınları çirliçiplak soyduğunda, bu onları katletmek için olmamalı.*” Voltaire bu söylemiyle adeta Hypatia’yla alay etmiştir. Voltaire ve Toland’ın bu indirgemeci anlatımları Hypatia efsanesiyle ilgili birçok bilginin birbirine karışmasına neden olmuştur.³⁷

³⁴ Maria Dzielska, *İskenderiyeli Hypatia*, İstanbul, 1999, s. 94.

³⁵ Maria Dzielska, a.g.e., s. 94-104.

³⁶ www.bilim.org, “Söndürülen Işık: İskenderiyeli Hypatia”.

³⁷ Maria Dzielska, a.g.e., s. 6-8.

5. OLYMPE DE GOUGES (1748-1793)

1780'lerde oyun yazarı olarak başladığı kariyerinde siyasi yazılarıyla ünlendi. Fransız Devrimi sırasında çok aktifti. Ölüm cezasının kaldırılması, mahkemelerde halk jürilerinin kurulması, Fransız sömürgelerindeki kölelerin özgürleştirilmesi, gayri meşru çocukların tanınması, evlat edinilmesi, gelir vergilerinin adaletsizliği, yoksulluk konularında mücadele etti. Erkeklerin kadınlar üzerindeki tiranlığının tüm eşitsizlik biçimlerinin kaynağı olduğunu düşünmekteydi.

Devrimden sonra Olympe De Gouges, Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirisini yayınlamış ve Marie Antoinette'e yazdığı mektupta: "Bu devrim ancak bütün kadınlar kötü kaderlerinin farkında olursa ve toplumdaki haklarını alamadıklarının bilincine varırlarsa tamamlanacak" demişti. XVI. Louis'nin idamına karşı çıkması ve krala mahkemede kendini savunma hakkının verilmesi gerektiğini savunduğu için siyasi bakımdan şüpheli duruma düşmüştü. Bu siyasi tutumundan dolayı 1793 Temmuz'unda tutuklandı. Tutuklanma gerekçeleri arasında cumhuriyetçi rejimi eleştirmesi ve doğrudan halkın seçeceği bir sistemi teklif etmesi gibi görüşleri bulunmaktaydı. Ayrıca kadınların Jakoben erkeklerin yanı sıra Jirondin erkekler tarafından da eksik yurttaş olarak görüldüğünü vurgulayarak, kadınların devrimden sonraki durumlarında hiçbir değişiklik olmadığını gözler önüne sermişti. Bu görüşlerin tamamı gerekçe gösterilerek Olympe De Gouges'in halkın egemenlik erkine darbe indirdiğine karar verilmiş ve idam cezasına çarptırılmıştır.³⁸

Olympe De Gouges'in hayatı net bir biçimde göstermiştir ki; kadınlar 1789'da ekmek talebiyle isyan ettiklerinde sorun yoktur; ancak Fransız Devriminin süreci içerisinde kendilerinin de eşit insan olduğunu öne sürüp kamusal rollere soyundukları zaman kötülük kaynağı canavarlara dönüşmüş ve bertaraf edilmişlerdir. 10 Kasım 1793 tarihli *Le Moniteur Universal* gazetesi bu durumu doğrular niteliktedir. Gazete, "Cumhuriyetçilere" başlığıyla verdiği haberde idamların kadınlar için büyük bir ders olduğunu belirtmiş ve Olympe De Gouges'in haklı bulduğu idamının gerekçesini "devlet adamı olmak istemesi" ve "cinsine yakışan erdemleri unutmaması" şeklinde yazmıştır.³⁹

6. MADAME ROLAND (1754-1793)

Asıl adı Manon Phlipon olan Madam Roland 17 Mart 1754'te Paris'te küçük bir burjuva ailesine mensup olarak doğdu. Jean-Marie Roland de La Platiere ile evlendikten sonra Madame Roland olarak anılmaya başladı. Madame Roland çocukluğunu ve gençlik yıllarını Paris'in en canlı ve dinamik semtinde geçirmiştir. Kültürü, zekâsı ve sevecen kişiliğiyle gelecekte sıra dışı bir kadın olacağını gösteren özelliklere sahipti. İçişleri bakanı olan eşinin en sadık destekçisi olarak siyasi yaşamda yer almıştır. Genç devrimcileri destekleyerek Fransa'da monarşi rejiminin yıkılıp Cumhuriyet'in kurulması için savaşmıştır.⁴⁰

Madame Roland'ın evinde birçok politikacının gelip siyasi meseleler konuştuğu bir salonu vardı. Bayan Roland, başlangıçta salondaki sohbetleri, sohbetlere dahil olmadan ve kimseye sezdirmeden sessizce dinlemiş ancak monarşinin yıkılmasından sonra, erkekler ateşli konuşmalar yaparken kendisi de suskun kalmak istememiş ve sohbetlere katılmıştır. Ulusal Meclisin her adımını takip eden Madame Roland, Fransız Devrimi'nin lideri konumundaki François Buzot'nun konuşmalarını hazırlıyor ve bu konuşmalar Fransız Yurtsever gazetesinde yayımlanıyordu. 1793 yılının başında Jirondin-Jakoben çatışmasının kızışmasıyla beraber önce Madame Roland'ın kocası hakkında tutuklama kararı çıkartılmış, kendisi bulunamayınca bayan Rolan tutuklanmıştı. Hapishanede geçirdiği zaman içerisinde Jakobenleri alaya aldığı, Jirondinleri övdüğü dört cilt tutacak anılarını yazmıştır.⁴¹

Madame Roland tekrar özgürlüğüne kavuşamadı. Üç ay süren tutukluluğu esnasında tüm dostlarının giyotinle idam edilmelerine tanık oldu. Çıktığı mahkemede Jirondinlerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle idama mahkûm oldu. İdam edildiği gün darağacına çıkarken, dev özgürlük heykeline bakarak şöyle haykırmıştır: "Ey özgürlük, senin adına ne suçlar işlendi." Fransız Devrimi'nin en etkili kişilerinden biri bu şekilde giyotinle idam edildi.⁴²

İdamdan sonra *Le Moniteur Universal* gazetesi Olympe De Gouges için söylediklerinin bir benzerini Madame Roland için de yazmıştı. Gazetenin haberine göre; "Roland, hem kadın hem anneydi, ancak doğanın üstüne çıkmak isterken bu özelliklerini feda etmiş ve bilgiç olma arzusu cinsinin erdemlerini unutmamasına yol açmıştı. Her zaman tehlikeli olan bu unutuş da, onun idam sehpasında can vermesine yol açmıştı."⁴³

³⁸ Diren Çakmak, "Fransız Devrimi'nde Kadın: Eksik Yurttaş", *Ege Akademik Bakış*, 7 (2) 2007, s. 741.

³⁹ Fatmagül Berktaş, a.g.e., s. 22-23.

⁴⁰ Jale Erlat, "Fransız Devrimi, Manon Phlipon ve Diğerleri...", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 2, Ankara, 2008, s. 95.

⁴¹ Diren Çakmak, a.g.m., s. 737.

⁴² Jale Erlat, a.g.m., s. 95.

⁴³ Fatmagül Berktaş, a.g.e., s. 23.

7. MILENA JESENSKA (1896 -1944)

İyi bir gazeteci, çevirmen ve yazar olan Milena Jesenska, mücadeleci ve özgürlükçü bir yapıya sahipti. Praglı aristokrat bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiş, ancak burjuva ahlak anlayışını yıkmış bir kadındı. Milena Jesenska'nın sadece yazar Franz Kafka'nın sevgilisi olarak anılması kuşkusuz bir talihsizliktir. Zira Milena'nın yazıları, siyasi duruşu, politik kimliği ve eylemleri, onun tarih metninde görünür olmasını sadece Kafka ile yaşadığı iki yıllık ilişkiye indirgeyemeyecek kadar önemlidir.

Milena, siyasi kimliği ön planda olan ve Hitler faşizmini cesurca eleştiren aksiyoner bir kadındı. Onun hayatıyla ilgili sağlıklı bilgileri arkadaşı Margarete Buber - Neumann'ın yazdığı anılardan öğrenebiliyoruz. Margarete Buber – Neumann, Alman Komünist Partisi üyesi olduğu için tutuklanmıştı. 1940 yılında Almanya'daki Nazi toplama kampı Ravensbrück'te benzer sebeplerden dolayı tutuklu olan arkadaşı Milena Jesenska'yla birlikte zorlu koşullar altında beş yıl kalmış ve zorla çalıştırılmıştı. Milena'yla ilgili fikirlerini ve onun "olağanüstü kişiliğini" hapisten çıktıktan sonra anılarında yazmıştır.

Margarete Buber – Neumann'ın anlatımıyla, Milena 1930 yılında Çek Komünist Partisi'ne katılmış, ancak daha o zamanlar komünist partilerde var olan koşullarda iyi bir parti üyesi olamayacak kadar bağımsız bir ruha sahipti. 1936 yılında sorun çıkmış ve 1937'de Parti'den atılmıştı. Alman işgaline kadar Çek gazetelerinde çalışmış ve işgalle birlikte direniş hareketinde yer alıp Çek pilot ve subayların ülke dışına kaçmasına yardımcı olmuştu. 1939'da, Gestapo tarafından Prag'da tutuklanmış ve o tarihten itibaren hapisane ya da toplama kamplarında kalmıştı.⁴⁴

Milena, Ravensbrück'te revirdeki görevi sayesinde çok sayıda mahkûmun hayatını kurtarmıştı. Kasıtlı olarak yanlış bilgi vermiş ve her seferinde yaşamını riske atmıştı. Milena, Margarete Buber – Neumann'a, eğer yeniden özgür olursa her iki diktatörlüğün toplama kampları hakkında bir kitap yazacağını söylemişti. Bu kitapta biri sosyalizm adına, diğeri hakim ırk adına kurulmuş bu iki diktatörlükteki yoklamaları, yürüyüş müfrezelerini, milyonlarca aşağılanan köleyi anlatacaktı. Ancak böbreklerinin normal işlevini yapmasını engelleyen hapisane koşulları, Milena'nın Mayıs 1944'te genç yaşta ölümüne sebep olmuştu.⁴⁵

8. SONUÇ

Tarih, kadın ve erkeğin çağlar boyu inşa ettiği ortak eylemlerin ürünüdür. Bu yönüyle evrensellik iddiası taşıyan bir disiplindir. Ancak tarihyazımı, uzun yıllar boyunca insanlığın bu ortak çabasını sadece erkeğe mal etti. Çünkü tarih metni erkekler tarafından eril bir dil kullanılarak yazıldı. 1970'lerden sonra ortaya çıkan feminist tarihyazımı tarihteki kadın etkinliğinin peşine düşerek onu yeniden görünür hale getirmek istedi. Ancak kadın eylemlerinin tarih metni içerisinde doğrudan yer almaması bu alanda çalışma yapan tarihçilerin işini güçleştirmişti. Çünkü kadınların toplum içerisindeki statüsü ve ne tür işlerle uğraştığı ancak dolaylı yollardan saptanabilmekteydi.

Feminist tarihyazımının "aşağıdan tarih" yöntemine benzer bir yöntemle adeta "iğneyle kuyu kazma" girişimi sayesinde kadın tarihi, geçmişe yeni bir perspektif açtı. Böylece kadın tarihi, kadınların bireysel ve kolektif seslerinin duyulmasına imkân veren, saklı kalmış anılara ve geleneklere ilişkin malzemelerin bulunabileceği, kadınların nasıl eylemde bulduklarını ve dünyanın değişmesine nasıl katıldıklarını gösteren bir alan haline geldi.

KAYNAKÇA

ARİSTOTELES, Politika, İstanbul, 2017.

BENNETT, Judith M., "Feminism and History", Gender & History, Vol. 1, No. 3, Autumn 1989, s. 251-272.

BERKTAY, Fatmagül, "Kendine Ait Bir Tarih", Tarih ve Toplum, Mart 1999, sayı 183, s. 47-54.

BERKTAY, Fatmagül, Tarihin Cinsiyeti, İstanbul, 2012.

BLOCH, March, Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği, İstanbul, 2013.

BUBER-NEUMANN, Margarete, İki Diktatörlük Altında Stalin ve Hitler'in Mahkumu, Ankara, 2012.

BURKE, Peter, Tarih ve Toplumsal Kuram, İstanbul, 2013.

COLLINGWOOD, R.G., Tarih Tasarımı, Ankara, 2013.

⁴⁴ Margarete Buber – Neumann, *İki Diktatörlük Altında Stalin ve Hitler'in Mahkumu*, Ankara, 2012, s.249.

⁴⁵ Margarete Buber – Neumann, a.g.e., s. 250.

- ÇAHA, Ömer, Sivil Kadın-Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum, Ankara, 2010.
- ÇAKIR, Serpil, Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul,2013.
- ÇAKMAK, Diren, “Fransız Devrimi’nde Kadın: Eksik Yurttaş”, Ege Akademik Bakış, 7 (2) 2007, s. 727-745.
- DAVIDOFF, Leonore, Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet, İstanbul, 2012.
- DZIELSKA, Maria, İskenderiyeli Hypatia, İstanbul, 1999
- ERLAT, Jale, “Fransız Devrimi, Manon Phlipon ve Diğerleri”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 25, S. 2, Ankara, 2008, s. 95-112.
- HOLLAND Jack, Mizojini-Dünyanın En Eski Önyargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi, Ankara, 2016
- PEIRCE, Leslie, Ahlak Oyunları-1540-1541 Osmanlı’da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet, İstanbul, 2005.
- PELIZZON, Sheila Margaret, Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme, Ankara, 2009
- SCOTT, Joan W., Feminist Tarihin Peşinde, İstanbul, 2013.
- STANFORD, Michael, Tarihin İncelenmesi İçin Bir Kılavuz, İstanbul, 2010.
- TUĞ, Başak, “Tarih ve Toplumsal Cinsiyet”, içinde: Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, haz. Feryal Saygılıgil, Ankara, 2016, s.33 - 49.
- ÜSTE, R. Bahar, “Hegel-Rousseau, Mill ve Hayek’in Değerlendirmelerinde Toplumda Ötekileştirilen ‘Kadın’ın Konumu”, Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 4, İzmir, 2014, s. 103-126.
- WOLLSTONECRAFT, Mary, Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi, İstanbul, 2012.
- YILMAZ, İlkay, “Osmanlı Kadın Tarihine İlişkin Birkaç Not”, Kadın Araştırmaları Dergisi, S. 10, İstanbul, 2012, s. 61-81.

ERİŞİMLER

www. bilim.org, “Söndürülen Işık: İskenderiyeli Hypatia”.